

dixigroup ANALYTICS
ON DUTY

МІЖНАРОДНИЙ
ФОНД
ВІДРОДЖЕННЯ

Енергетичні санкції проти росії

моніторинг ефективності

IV квартал 2023 р.

Огляд і загальна оцінка

Тиск на російський експорт нафти посилюється

Санкції США проти СПГ-проектів рф

Висновки

Матеріал підготовлено за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» у рамках проекту «Покращення енергетичної безпеки завтрашнього дня». Матеріал відображає позицію авторів і не обов'язково відображає позицію Міжнародного фонду «Відродження».

DiXi Group пропонує щоквартальний моніторинг і аналіз головних подій у сфері впровадження санкцій проти російської федерації у сфері енергетики, що має на меті відстеження ефективності їх дії на стан економіки країни-агресора та впливу на регіональну й світову енергетичну безпеку.

Огляд і загальна оцінка

Міжнародні санкції проти російської федерації (рф) – одна з ключових тем, навколо якої точиться найбільше дискусій серед політиків, експертів, науковців та аналітиків. Наразі економічні санкції у різних секторах є дієвим інструментом впливу цивілізованого світу на країну-агресора. Метою санкцій є послаблення військового потенціалу росії, зменшення економічної спроможності продовжувати війну та запобігання подальшій ескалації з боку рф.

До санкційної коаліції входить низка країн західного світу: США, Велика Британія, Австралія, Канада, Ісландія, Японія, Нова Зеландія, Норвегія, Сінгапур, Південна Корея, Швейцарія, держави-члени Європейського Союзу та інші. Санкції передбачають низку заборон та обмежень у різних сферах: фінансовій, економічній, торгівельній, енергетичній, логістичній. Крім секторальних обмежень країнами коаліції введено обмеження проти ряду юридичних та фізичних осіб, що включають заборону на ведення бізнесу, блокування рахунків та активів тощо.

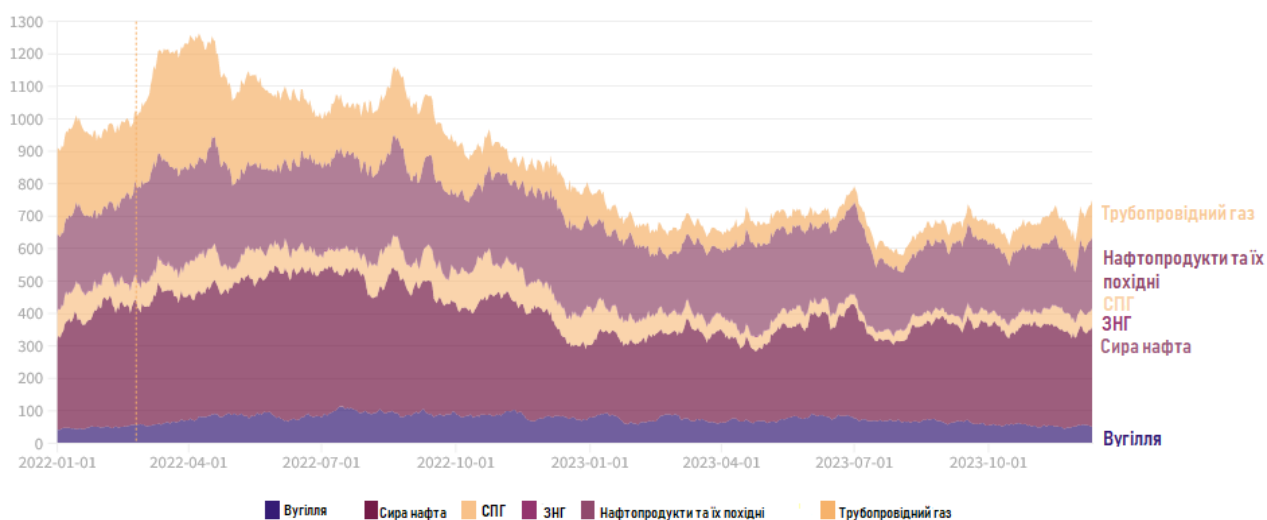
Станом на кінець грудня 2023 року проти росії запроваджено 12 пакетів санкцій ЄС. У сфері енергетики було впроваджено низку санкцій, які умовно входять до цих пакетів, однак варто зазначити, що частина з них прийнята виключно на рівні ЄС, інша частина – в коаліції з іншими країнами, а деякі з них були впроваджені без стосунку до пакетів:

- 1-й пакет: 22.02.2022 р. [Німеччина](#) призупинила сертифікацію газопроводу «Північний потік-2»; 23.02.2022 р. [США](#) впровадили санкції проти швейцарської компанії-оператора Nord Stream 2 AG;
- 2-й пакет: Велика Британія впровадила заборону на імпорт до росії технологій та обладнання для перероблення нафти;
- 5-й пакет: 05.04.2022 р. [ЄС](#) впровадив заборону на імпорт усіх видів російського вугілля. За оцінками, цей крок стосувався чверті всього російського експорту вугілля, що мало призвести до щорічних втрат приблизно 8 млрд євро доходів;
- 6-й пакет: 03.06.2022 р. [ЄС](#) впровадив найбільш вагомні санкції на енергетичні ресурси рф, а саме – заборону на купівлю, імпорт або передачу сирової нафти та деяких нафтопродуктів із росії. Передбачалася поетапна відмова, що мала зайняти від 6 місяців для сирової нафти і до 8 місяців для продуктів нафтопереробки. Тимчасовий виняток було передбачено для імпорту нафти трубопроводами до тих країн-членів ЄС, «які в силу свого географічного розташування потерпають від особливої залежності від постачання з росії» (зокрема, Угорщина, Словаччина та Болгарія);
- 8-й пакет: 03.12.2022 р. міжнародна коаліція, включно з ЄС, країнами G7 та Австралією, встановила [граничні ціни на російську сирю нафту](#), що транспортується морем, при наданні відповідних послуг (перевезення суднами, страхування). Обмеження встановлено на рівні не більше 60 дол./бар., але з можливістю змін у майбутньому з урахуванням ринкових змін. Також запроваджено граничні ціни на нафтопродукти: 100 дол./бар. для світлих нафтопродуктів та 45 дол./бар. для важких фракцій, як-от мазут. Режим граничних цін набув чинності з 5 грудня 2022 року для сирової нафти та з 5 лютого 2023 року для нафтопродуктів;
- 9-й пакет: 16.12.2022 р. [ЄС](#) запровадив, з-поміж іншого, заборону на інвестиції в енергетичний сектор росії, також заборонив нові інвестиції ЄС у гірничодобувний сектор рф, за винятком деяких сировинних матеріалів;
- 11-й пакет: припинено дію тимчасового винятку, наданого Німеччині та Польщі на постачання сирової нафти з Росії через північну ділянку нафтопроводу «Дружба» (крім нафти, яка походить з Казахстану чи іншої третьої країни). 2 жовтня 2023 року [Норвегія](#) оголосила про приєднання до 11-го пакету санкцій ЄС, однак країна не ввела заборону доступу до портів суднам, які беруть участь у перевалці нафти, які підозрюються в порушенні заборони на імпорт російської нафти або режиму граничних цін;

- 12-й пакет: 18.12.2023 р. Рада [ЄС](#) посилила контроль за дотриманням режиму граничних цін. Крім того, приділено особливу увагу удосконаленню системи обміну інформацією, що повинно збільшити ефективність виявлення суден та організацій, які застосовують практики обходу санкцій, такі як перевалка вантажів між суднами (ship-to-ship transfer, STS), що можуть бути використані для приховування походження або місця призначення вантажу, та маніпуляції із системами автоматичної ідентифікації суден (AIS). Також було запроваджено правила сповіщення про продаж танкерів будь-якій третій країні з метою контролю над можливим нарощуванням рф «тіньового» флоту.

Однак, незважаючи на всі обмеження, росія використовує «лазівки» для обходу санкцій з метою мінімізації негативного впливу на свій енергетичний сектор, який критично необхідний для стабільних надходжень до державного бюджету. Відповідно до даних проєкту [Russia Fossil Tracker](#), який реалізовує аналітичний центр CREA з метою контролю експорту енергоресурсів з рф, від початку повномасштабної війни і до кінця грудня 2023 року росія заробила 561 млрд євро від експорту викопних ресурсів. Країни ЄС придбали викопного палива з рф на суму понад 182 млрд євро.

Експорт енергетичних ресурсів рф з початку повномасштабного вторгнення в Україну, млн євро

Джерело: [Russia Fossil Tracker](#)

Нафтогазові доходи, які [становили](#) понад 28% від усіх надходжень у російський бюджет 2023 року, також зросли на 27,5% у порівнянні з жовтнем 2022 р. Точно визначити російські доходи складно через закриття агресором значної частини інформації, що підтверджує відмінність оцінок, які публікують медіа:

- За даними [Reuters](#), у жовтні 2023 року доходи рф від нафти та газу більше ніж подвоїлися до 1,635 трлн руб. (17,63 млрд дол.) із 739,9 млрд руб. у вересні.
- За даними [Bloomberg](#), доходи рф від експорту сирової нафти та нафтопродуктів за жовтень 2023 року зменшилися на 25 млн дол. і становили 18,34 млрд дол. При цьому, сам обсяг експорту знизився до 7,5 млн барелів на день.

Відповідно до [звіту Міжнародної Енергетичної Агенції](#) за листопад 2023 року, експорт нафти з росії знизився на 70 тис. барелів на день, порівняно із жовтнем, і склав 7,5 млн барелів на день. Експерти МЕА вказують на те, що ціни на російську нафту та нафтопродукти, за винятком бензину та дизелю, перевищували граничні, встановлені коаліцією країн G7+. залишається разом із Саудівською Аравією залишаються провідними експортерами нафти, на початку листопада обидві країни [підтвердили](#), що продовжать додаткові добровільні обмеження виробництва (домовленості ОПЕК+) до кінця року.

Загалом за результатами 2023 року [аналітики Forbes вказують](#), що чисті бюджетні доходи рф від нафти та газу впали на 24%, до 8,82 трлн руб. (99,3 млрд дол.). При цьому, середня ціна на основну експортну марку нафти Urals впала більш ніж на 17% - до 62,99 дол./бар., але все ще перевищує встановлену граничну ціну. Значний вплив на скорочення чистих експортних доходів мали державні субсидії, які отримує російська нафтова промисловість. Проте доходи від експорту енергоресурсів все ще дозволяють Кремлю почуватись впевнено: мінфін рф [заклав](#) на 2024 рік рекордні видатки для подальшого ведення війни в Україні. [За оцінками](#), 2023 року економіка рф фактично відновилася після

падіння у 2022 році. Так, МВФ наприкінці 2022 року очікував скорочення ВВП рф у 2023 році на 2,3%, але вже навесні покращив оцінку до 0%, а у липні – до +1,5%. Відповідно до [звіту Світового банку](#), російська економіка вже не буде відновлюватися, вона буде зростати приблизно на 1,1% на рік у 2024-2025 рр.

Тиск на російський експорт нафти посилюється

Відповідно до [ринкових даних](#), 1-13 грудня 2023 р. ціна на нафту марки Urals знаходилась в падінні із 64 до 56 дол./бар. В першу чергу, це сталося завдяки впровадженню низки вторинних санкцій США проти компаній-перевізників, які порушили санкційні обмеження на перевезення російської нафти в рамках режиму граничних цін.

Наприкінці 2023 року тиск на російський нафтовий експорт значно посилюється:

- 12 жовтня 2023 року США [запровадили](#) санкції проти власників танкерів, що перевозять російську нафту, ціна якої перевищує граничну: одного у Туреччині (Ice Pearl Navigation SA власника Yasa Golden Bosphorus) та одного в Об'єднаних Арабських Еміратах (Lumber Marine SA власника SCF Primorye);
- У листопаді 2023 року [стало відомо](#), що Міністерство фінансів США (Управління з контролю за іноземними активами) надіслало компаніям з управління суднами повідомлення про 100 суден, підозрюваних у порушенні санкцій. Повідомлення стосуються юридичних осіб приблизно у 30 країнах;
- 16 листопада 2023 року Мінфін США [оголосив](#) про запровадження санкцій проти Kazan Shipping, Progress Shipping і Gallion Navigation, що зареєстровані в ОАЕ та які володіють танкерами "Казань", "Ліговський проспект" і NS Century, відповідно. Юридичні особи здійснювали транспортування російської нафти з порушенням режиму граничних цін.
- 1 грудня 2023 року Управління контролю за іноземними активами США [додало](#) в санкційні списки низку компаній та танкерів, які порушували режим граничних цін. Під обмеження потрапили HS Atlantica Limited (Ліберія), Sterling Shipping Incorporated та Streymoy Shipping Limited, зареєстровані в Дубаї (ОАЕ), та танкери, що пов'язані з цими юридичними особами: HS Atlantica (5LIP5), NS Champion (A8FD9) та Viktor Bakaev (D5BN6);
- У грудні 2023 року [стало відомо](#), що США, ЄС і Велика Британія направили офіційні вимоги до Ліберії, Маршаллових Островів і Панами щодо посилення контролю над суднами, які ходять під їхніми прапорами та здійснюють перевезення російської нафти, що продається за цінами, вищими за граничну;
- 20 грудня 2023 року Міністерство фінансів США оголосило про перехід до нового етапу посилення санкцій, спрямованих на обхід режиму граничних цін при транспортуванні російської нафти морем, а також на посилення контролю за такими практиками. У [пресрелізі](#) йдеться про впровадження нових правил: OFAC спільно з партнерами з інших країн посилює контроль за процесами атестації та обліку для окремих постачальників послуг з транспортування нафти. Крім того, США застосували санкції проти компанії-судновласника SUN Ship Management, зареєстрованої в ОАЕ та належній підсанкційному «Совкомфлоту». Також під санкції потрапили три підпільні трейдери з Гонконгу та ОАЕ, які допомагали росії уникати режиму граничних цін.

Окремої уваги заслуговує [повідомлення Міністерства фінансів США](#) від 12 жовтня 2023 року. Опублікований прес-реліз розглядає вплив санкцій на торгівлю нафтою та надає практичні рекомендації для учасників морського нафтового бізнесу з метою запобігання та протидії незаконній торгівлі, а також удосконалення процесу підтвердження відповідності режиму граничних цін на нафту та нафтопродукти російського походження. Також були надані висновки щодо певних ризиків, які виникають у зв'язку з торгівлею нафтою через зміни у геополітичному середовищі, що впливають на маршрути, розширюють спектр постачальників послуг та час від часу породжують проблеми із прозорістю.

Надані рекомендації є важливими кроками у сфері енергетичних санкцій та спрямовані на забезпечення безпеки, прозорості та відповідності режиму граничних цін. Серед них:

1. Вимога належного страхування. Санкційна коаліція заохочує зацікавлені сторони галузі вимагати, щоб судна мали безперервне та відповідне морське страхування протягом усього рейсу. Крім того, рекомендується вимагати, щоб судна були застраховані законними страховими компаніями з достатнім покриттям зобов'язань CLC.
2. Отримання інформації щодо кваліфікації суден від товариства-члена Міжнародної асоціації класифікаційних товариств. Це дозволить переконатися, що судна придатні для призначеної експлуатації, та зменшить ризик використання «тіньового» флоту.
3. Використання системи автоматичної ідентифікації AIS. Всі випадки відключення AIS мають бути задокументованими та обґрунтованими. Зацікавлені сторони галузі повинні пильно відстежувати неправильні сповіщення AIS або дані, які не відповідають фактичному місцезнаходженню суден.
4. Моніторинг перевалки нафти, які можуть використовуватися для приховування походження або призначення вантажу в обхід санкцій чи інших правил. Зацікавлені сторони повинні проводити посилену належну перевірку перевалки між суднами (STS), включаючи повідомлення про таку перевалку.
5. Виставлення рахунків за комерційно необґрунтовані або непрозорі витрати на доставку та допоміжні витрати слід розглядати як ознаку потенційного ухилення від режиму граничних цін. Підвищена вартість у подібних операціях може бути індикатором спроби обійти обмеження.
6. Зацікавлені сторони повинні проводити додаткові перевірки для суден, які зазнали численних реєстраційних змін (наприклад, зміна прапора), а також запровадити додаткові перевірки, коли мають справу з компаніями-посередниками, компаніями, що приховують кінцевих бенефіціарів тощо.
7. Звітування про незвичайні ситуації відповідним органам допоможе захистити торгівлю нафтою від зловмисної діяльності.

Зміна ціни на російську нафту марки Urals у 2023 році, дол./бар.

Джерело: [«МінфінМедіа»](#)

Внаслідок запроваджених санкцій, все майно та частки в майні юридичних осіб, що знаходяться в США або перебувають у володінні чи під контролем американських осіб, було заблоковано. Крім того, заблоковано всі організації, які на 50% або більше належать підсанкційним компаніям. Також, завдяки санкціям до кінця жовтня 2023 року витрати на перевезення російської сирової нафти із регіону Балтійського моря до західного узбережжя Індії зросли більш як на [35%, перевищивши 10 дол./бар.](#)

За повідомленням [Forbes Україна](#), у листопаді 2023 року від перевезення російської нафти відмовилися три великі грецькі компанії-перевізники: Thenamaris Ships Management Inc., Minerva Marine та TMC

Tankers LTD. Всі ці компанії були у списку «спонсорів війни» ([НАЗК](#) внесло відповідні дані ще влітку 2022 року) поряд із ще двома перевізниками Delta Tankers Ltd. та Dynacom Tankers Management Ltd.

В кінці грудня 2023 року стало [відомо](#), що танкери з російською нафтою «застрягли» поблизу Індії. Майже 5 млн барелів нафти марки Sokol повинні були надійти до індійських нафтопереробних заводів. Ймовірно, що причиною затримки можуть бути санкції США щодо танкерів, що перевозять російську нафту в порушення режиму граничних цін. Як повідомляється, шість із восьми підсанкційних суден належать російській державній компанії «Совкомфлот», одне з них транспортувало нафту до індійського порту Вадінар.

Санкції США проти СПГ-проектів рф

За даними щомісячних оглядів CREA щодо російського експорту викопного палива та санкцій загалом, за результатами IV кварталу 2023 року фіксується збільшення доходів Кремля від експорту скрапленого природного газу:

- [Жовтень 2023 р.](#): збільшення місячних доходів на 10% (4 млн євро на день) можна пояснити зростанням експорту в Азію (8%) і Європу (27%). ЄС був найбільшим покупцем (48% російського експорту СПГ), за ним йшли Китай (24%) і Японія (17%).
- [Листопад 2023 р.](#): доходи зросли на 5% (2,5 млн євро на день) у порівнянні з попереднім місяцем, тоді як експорт природного газу трубопроводами зріс на 25% (18 млн євро на день). Зокрема, Франція імпортувала з росії СПГ на 316 млн євро. Завдяки початку опалювального сезону споживання природного газу у Франції зросло на 79% у листопаді порівняно з попереднім місяцем. Це призвело до зростання імпорту СПГ на 11% порівняно з попереднім місяцем, імпорт з росії зріс на непропорційні 137%, причому 57% цих обсягів було перевантажено на терміналі Montoir LNG перед тим, як досягти кінцевих пунктів призначення. ЄС був найбільшим покупцем російського СПГ (49%), за ним йшли Китай (23%) і Японія (18%).
- [Грудень 2023 р.](#): доходи скоротилися на 3%, або 1,4 млн євро на день. У той же час, доходи від трубопроводного експорту газу з рф зросли на 23% (21 млн євро на добу). ЄС був найбільшим покупцем російського СПГ (49%), за ним йшли Китай (22%) і Японія (18%). Серед європейських країн Бельгія була другим найбільшим імпортером, обсяги імпорту СПГ з росії зросли на 57% у порівнянні з листопадом, що стало вагомою причиною зростання загального імпорту СПГ у грудні на 72%. Істотне зростання можна пояснити різними факторами, в тому числі значним зростанням реекспорту з бельгійських портів – на 248%. Крім того, відбулося зростання реекспорту СПГ до Німеччини на 10%, а також сезонне зростання споживання газу на 10%. Також більший обсяг імпорту російського СПГ зафіксовано в Іспанії (288 млн євро). Незважаючи на скромний загальний ріст місячного імпорту СПГ на 2%, обсяги імпорту російського ресурсу в Іспанію зросли на 41%. Це збільшення можна пояснити ростом споживання газу (+15%).

14 вересня 2023 року [Державний департамент США оголосив про запровадження санкцій](#) проти ряду фізичних та юридичних осіб для обмеження спроможності російської федерації розвивати нові енергетичні проекти. Зокрема, під санкції США потрапили компанії, які приймають участь в російському проекті «Арктик СПГ-2»: АТ «Енергія», ТОВ «Нова енергія», ТОВ «Арктик Енерджі», інжинірингова компанія Green Energy Solutions з реєстрацією в ОАЕ, ТОВ «Арктик Траншипмент». В останньої під блокування потрапили судна «Коряк БДУ» та SAAM FSU. Також обмеження були введені проти інших підприємств та організацій, діяльність яких впливає на розширення російського виробництва енергії та майбутніх експортних потужностей.

Додатково 2 листопада 2023 року [Держдеп США оголосив про запровадження чергових санкцій](#), які націлені в тому числі на обмеження діяльності ТОВ «Арктик СПГ 2», яка веде розробку й експлуатацію однойменного проекту. Санкції проти найбільш перспективного російського проекту з експорту скрапленого природного газу передбачають заборону укладати угоди з американськими компаніями, проводити операції в доларах США та працювати через систему SWIFT. Додатково контрагенти підсанкційних компаній можуть потрапити під вторинні санкції.

Завдяки запровадженим обмеженням наприкінці грудня 2023 року, як повідомляють [ЗМІ](#), іноземні акціонери проекту «Арктик СПГ-2», заявили про настання форс-мажорних обставин. Мова йде про

французьку компанію TotalEnergies, китайські компанії CNPC і CNOOC, консорціум японських компаній Mitsui і JOGMEC. Відмова стосується продажу, фінансування та транспортування СПГ. Відсутність фінансування проекту з боку іноземних акціонерів може позбавити «Арктик СПГ-2» довгострокових контрактів. Медіа з посиланням на російські джерела [повідомили](#), що «Новатек» планує самостійно фінансувати проект, але при цьому вказують на зростання його вартості приблизно на 17% – до 25 млрд дол. – в через потребу у додатковому обладнанні.

Окрім фінансових проблем, проект має також технічні, зокрема брак технологічного обладнання для виробничого процесу: через санкції росія не має доступу до необхідних рішень. Ще одна технічна проблема – брак танкерів арктичного класу Arc7, незважаючи на те, що раніше «Новатек» заявляв про будівництво [15 танкерів цього класу](#), здатних долати льодовий покрив товщиною 2 метри, на російській верфі «Звезда». Ще шість танкерів Arc7 мали бути побудовані Hanwha Ocean, колишньою Daewoo Shipbuilding & Marine Engineering, у тому числі три замовлені японською Mitsui O.S.K. Lines та ще три – російською «Совкомфлот». Але ці замовлення були скасовані через санкції, як [заявили](#) в Hanwha.

Висновки

Країни ЄС та G7 працюють у напрямку посилення санкційної політики з метою зменшення доходів рф від експорту енергетичних ресурсів. Зокрема, у IV кварталі 2023 року було запроваджено 12-й пакет санкцій ЄС, з боку США посилено контроль над дотриманням режиму граничних цін при транспортуванні російської нафти морем, а також запроваджено значні обмеження проти компаній, залучених у проект «Арктик СПГ-2».

Як свідчить наш моніторинг, санкції проти російського енергетичного експорту призвели до зменшення доходів рф. Однак потрібно посилювати санкційний механізм і вдосконалювати методи контролю та нагляду за його дотриманням. Особливо ефективними виявилися вторинні санкції США, які були впроваджені проти конкретних компаній-перевізників, які порушили встановлені обмеження. Більше того, такий приклад є показовим для інших перевізників, що призводить до їх добровільної відмови співпрацювати з рф через побоювання блокування їх фінансових активів та майна.

Згідно з [данymi](#) Міністерства фінансів США, зниження вартості російської нафти марки Urals в порівнянні з еталонною маркою Brent зросло приблизно на 40%. Це стало прямим наслідком посилення контролю за дотриманням цінових обмежень з боку США та союзників, яке спостерігалось протягом кварталу. Спред між Urals та Brent зріс із приблизно 13 дол./бар. у жовтні до близько 18,50 дол./бар. у грудні. Скорочення кількості компаній-судновласників, які погоджуються транспортувати російську нафту, створює суттєві складнощі для Кремля у торгівлі ресурсами та може посилити проблеми наповнення російського бюджету в 2024 році.

У 12-й пакет санкцій ЄС не увійшли обмеження проти російського СПГ. Росія залишається другим за обсягом постачальником цього ресурсу до країн-членів ЄС. Проте варто зауважити, що Литва із листопада 2023 року [заборонила](#) імпорт, завантаження та дегазацію російського СПГ (газ транспортувався з Польщі компанією Croygas M&T Poland і постачався двом компаніям з дегазаційними установками). Аналогічні самостійні дії інших держав можуть значно ускладнити реекспорт російського СПГ навіть за відсутності санкцій на рівні ЄС. При цьому обмеження, введені США проти СПГ-проектів росії, демонструють плани союзників обмежити можливість росіян нарощувати експортні можливості: новий потужний проект компанії «Новатек» «Арктик СПГ-2» опинився під загрозою реалізації, принаймні у початковому задумі.